

Dr hab. Denis Solodov

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski

MODELE NAUCZANIA W KRYMINALISTYCE: HISTORIA I WSPÓŁCZESNOŚĆ

**Pod redakcją prof. N. P. Jabłokowa i prof. V. J. Shepitko,
„Wydawnicza Agencja Apostyl”,
Charków 2014, ss. 226, ISBN 978-966-2517-15-6**

Recenzowana książka jest zbiorem prac naukowych, zrealizowanych w ramach wspólnego ukraińsko-polsko-rosyjsko-litewskiego projektu badawczego. Proponowane czytelnikowi artykuły są z punktu widzenia omawianej w nich problematyki pewną kontynuacją rosyjsko-ukraińskiej monografii z 2012 roku *Stan współczesny i rozwój kryminalistyki*. Recenzowana praca z wielu powodów, a przede wszystkim z punktu widzenia tematyki przedstawionych w niej artykułów, składu autorów, jest pozycją unikatową i rzadko spotykaną na współczesnym rynku publikacji kryminalistycznych. Zawiera ona analizę procesu powstania i ewolucji kryminalistyki jako dyscypliny dydaktycznej w poszczególnych krajach. Opisane zostały współczesne metody nauczania w kryminalistyce, stosowane na uczelniach wyższych na Ukrainie, w Polsce, Rosji i Litwie, zaznaczono też aktualne problemy dydaktyki, z których większość ma charakter „transgraniczny”, zaproponowano formy ich rozwiązania.

Recenzowane opracowanie składa się z trzech rozdziałów. Rozdział pierwszy pokazuje problemy nauczania kryminalistyki, które są aktualne dla wybranych krajów europejskich. Rozdział ten składa się z czterech połączonych wspólną tematyką artykułów, pokazujących stan dydaktyki kryminalistycznej w Polsce (prof. H. KołECKI), na Litwie (prof. H. Malewski), Ukrainie

(prof. V. J. Shepitko) i w Rosji (prof. N. P. Jabłokow). Rozdział drugi nosi tytuł *Kryminalistyka w systemie kształcenia prawników*. Jest to również zbiór czterech artykułów, autorstwa znanych przedstawicieli nauki kryminalistyki. Rozpoczyna go artykuł prof. J. P. Garmajewa pod tytułem *Najlepsze osiągnięcia kryminalistyki w procesie odnowienia modułu praktycznego w kształceniu prawników*. Tekst dr G. Kędzierskiej jest poświęcony studiowaniu kryminalistyki w Polsce. Artykuł prof. W. J. Kołdina koncentruje się na problemach stosunków wzajemnych pomiędzy Państwowym Standardem kształcenia prawników w Rosji a potrzebami współczesnej praktyki stosowania prawa. Artykuł dra M.W. Shepitko nosi tytuł *Kryminalistyka jako dyscyplina dydaktyczna w strukturze kształcenia prawników*. W rozdziale trzecim, ostatnim, zostały zamieszczone artykuły, przedstawiające współczesne metody i metodyki nauczania kryminalistyki, praktykowane na uczelniach wyższych na Ukrainie, w Polsce, na Litwie i w Rosji. Rozdział składa się z ośmiu artykułów:

- dr W. I. Aleksejczuk pt. *Współczesne problemy wykładania kryminalistyki na Ukrainie (w warunkach obowiązywania nowego ustawodawstwa karno-procesowego)*,
- dr W. W. Białous pt. *Rola technologii informacyjnych w rozwoju dydaktyki kryminalistycznej*,
- dr S. W. Wielikanow pt. *Rola teorii przyczynowości w nauczaniu kryminalistyki*,
- dr M. W. Kapustina pt. *Podjęcie systemowe w dydaktyce kryminalistycznej*,
- dr hab. I. O. Perepieczyna pt. *Podjęcie systemowe w kształceniu kadry, zajmującej się nauczaniem kryminalistyki*,
- dr hab. W. W. Tisienko, dr O. P. Wasiuk pt. *Kwestie problemowe nauczania kryminalistyki w okresie współczesnym*,
- dr A. W. Tkaczew pt. *Możliwości kryminalistyki jako dyscypliny dydaktycznej w formowaniu myślenia twórczego u studentów*,
- dr hab. J. J. Centrow pt. *Dydaktyka wykorzystywania podejścia systemowego w procesie dydaktycznym przy nauczaniu kryminalistyki*.

Wszyscy Autorzy reprezentują znane ośrodki akademickie – Wydział Prawa Moskiewskiego Uniwersytetu Państwowego im. M. W. Łomonosowa w Moskwie (W. J. Kołdin, I. O. Perepieczyna, J. J. Centrow, N. P. Jabłokow, A. W. Tkaczew), Buriatski Uniwersytet Państwowy w Ułan-Udzie (J. P. Garmajew), Uniwersytet Narodowy – Akademię Prawa Ukrainy im. Jarosława Mądrego w Charkowie (V. J. Shepitko, W. I. Aleksejczuk, W. W. Białous, S. W. Wiekikanow, M. W. Kapustina), Uniwersytet Narodowy Ukrainy – Odesską Akademię Prawa w Odessie (W. W. Tisienko, O. P. Wasiuk), Wyższą Szkołę Pedagogiki i Zarządzania im. Mieszka I w Poznaniu (H. Malewski), Niepaństwową Wyższą Szkołę Pedagogiczną w Białymstoku (G. Kędzierska), Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza (H. Kołecki).

Recenzowana praca jest adresowana do wykładowców, doktorantów, studentów, pracowników naukowych, oraz przedstawicieli organów wymiaru sprawiedliwości. Po przeczytaniu książki nie mam wątpliwości, że taki szeroki zakres jej „odbiorców” został określony słusznie. Pracownicy naukowcy i dydaktyczni znajdą w niej wiele ciekawych informacji, dotyczących wykorzystywanych na uczelniach wyższych różnych krajów metodyk nauczania kryminalistyki, studenci zobaczą jak wyglądają zajęcia z kryminalistyki u ich zagranicznych „kolegów”, praktycy zaś po zapoznaniu się z książką będą mogli sprecyzować swoje wymagania co do programów dydaktycznych kształcenia przyszłych prawników. Bez względu na to, że każdy ze współautorów opisuje model nauczania kryminalistyki, obowiązujący w jego własnym kraju, po przeczytaniu książki mam wrażenie, że omawiane w poszczególnych artykułach problemy mają charakter uniwersalny, transgraniczny. Z przedstawionych w pracy doniesień wynika, że w każdym kraju przed kryminalistykami (i teoretykami, i praktykami) stają podobne wyzwania. Niestety, jak i poprzednia publikacja z tej serii, recenzowana książka została napisana w języku rosyjskim, co może sprawić trudność w jej obiorze części polskich czytelników. W związku z tym, moje zadanie, jako recenzenta to również to, żeby w miarę możliwości przybliżyć polskiemu Czytelnikowi najważniejsze idee zawarte w artykułach.

Rozdział pierwszy – Problemy nauczania kryminalistyki w krajach Europy – otwiera artykuł prof. Huberta Kołeckiego,

przedstawiający stan współczesnej kryminalistyki na polskich uczelniach wyższych. Autor podkreśla istnienie pewnej tradycji nauczania kryminalistyki w Polsce i to, że kryminalistyka z przyczyn obiektywnych stanowi niezbędną część programów kształcenia kadry prawniczej na wielu uniwersytetach. Jednak:

- a. obecnie problematyka kryminalistyczna coraz częściej pojawia się w innych niż dotychczas obszarach praktyki prawniczej (na przykład, prawnikom, funkcjonującym w administracji publicznej oraz prawie cywilnym, potrzebna jest wiedza o możliwościach weryfikacji autentyczności dokumentów),
- b. w wielu obszarach praktyki prawniczej potrzebna jest podstawowa wiedza z dziedziny metod prowadzenia śledztwa,
- c. coraz częściej w procedurach prawniczych (sądowych i administracyjnych) pojawia się potrzeba opiniowania przez biegłych, co wymaga od prawników wiedzy z zakresu, na przykład, wartości diagnostycznej stosowanych przez biegłych metod, prawidłowego oceniania w danym szczególnym przypadku wartości dowodowej wniosków końcowych przedstawionych w opinii przez biegłego (s. 6-8).

Zdaniem prof. H. KołECKIEGO, cel nauczania kryminalistyki polega na przekazywaniu studentom wydziałów prawa podstawowej wiedzy teoretycznej z zakresu taktyki, techniki i metodyki ścigania przestępstw, w tym przestępstw gospodarczych. Celem nauczania kryminalistyki nie jest natomiast przygotowywanie studentów do praktycznych czynności taktycznych i techniczno-kryminalistycznych. Autor trafnie zwraca uwagę na to, że w Polsce absolwent wydziału prawa, przyszły prokurator, sędzia, adwokat lub radca prawny, w procesie nauczania kryminalistyki nie otrzymuje żadnej wiedzy, dotyczącej aspektów kryminalistycznych popełnienia i zwalczania zorganizowanej przestępczości gospodarczej. W artykule została pokazana struktura przedmiotu, podano przykładową tematykę wykładów i zajęć praktycznych, opisano sprzęt techniczny, w który standardowo wyposaża się katedry kryminalistyki w Polsce. W części końcowej artykułu prof. H. KołECKI opisuje kierunki badań naukowych w dziedzinie kryminalistyki, rozwijane na poszczególnych polskich uczelniach wyższych.

Metamorfozy, przez które przeszła i wciąż przechodzi dydaktyka kryminalistyczna na sąsiedniej Litwie, opisuje w swoim artykule prof. H. Malewski. Autor podaje ciekawe informacje, dotyczące historii nauczania kryminalistyki na Litwie. W ramach periodyzacji historii litewskiej kryminalistyki Autor wyróżnia cztery etapy:

- druga połowa XIX wieku do końca I Wojny Światowej,
- okres pomiędzy dwoma wojnami,
- druga połowa XX wieku,
- period współczesny, który rozpoczął się na styku XX-XXI wieków.

Litwa została państwem niezależnym dopiero po 1918 roku. Od tego momentu rozpoczyna się historia kryminalistyki litewskiej. Od 1918 do 1940 roku podstawowym kierunkiem jej rozwoju było kształcenie kadr policyjnych i śledczych, oraz naukowo-techniczne zabezpieczanie dochodzenia i śledztwa. Kryminalistyka i ekspertyza sądowa nosiły wtedy charakter ściśle praktyczny. Rozwojowi litewskiej kryminalistyki na początkowym etapie towarzyszyły liczne problemy prawne i kadrowe. W okresie międzywojennym dydaktyka kryminalistyki na Litwie wzorowana była na modelu germańskim. W czasach radzieckich zaczął dominować model rosyjski. Dotyczyło to zarówno prawa procesowego, jak i metodyki kryminalistycznej. Wciąż, jednak, były problemy kadrowe, w związku z czym na potrzeby praktyki powoływano specjalistów z innych regionów Związku Radzieckiego. Autor podkreśla wkład w rozwój kryminalistyki litewskiej pracowników naukowo-dydaktycznych z Wydziału Prawa Uniwersytetu w Wilnie. Po przywróceniu niepodległości państwowej rozpoczęła się dyskusja odnośnie możliwych kierunków rozwoju ojczystej kryminalistyki. Faktycznie wybierano spośród trzech modeli: zachodnioeuropejskiego, rosyjskiego i oryginalnego, własnego. Obecnie proces ten jeszcze trwa. Autor wiele pisze o sukcesach litewskiej szkoły kryminalistycznej. W 1990 roku utworzono Litewską Akademię Policji. Pierwszy podręcznik z kryminalistyki, obejmujący głównie problemy techniki kryminalistycznej, ukazał się w 1998 roku. Nowy dwutomowy podręcznik w języku litewskim pojawił się dopiero niedawno, w 2012 roku. Pierwszą częścią objęto w nim teorię kryminalistyki i technikę, drugą zaś –

taktykę i metodykę prowadzenia śledztwa. W 2001 r. utworzono Litewskie Towarzystwo Kryminalistyczne. Od 2002 r. obrony prac doktorskich odbywały się z udziałem naukowców z innych krajów – z Rosji, Czech, Polski i Łotwy. W okresie od 2001 do 2008 roku obroniono 9 rozpraw doktorskich z kryminalistyki. Od 2007 roku głównym ośrodkiem naukowo-dydaktycznym w dziedzinie kryminalistyki stała się Katedra Kryminalistyki na Uniwersytecie im. Mikołasa Romerisa w Wilnie. Od 1999 roku litewscy kryminaliści w ścisłej współpracy z kolegami z innych krajów organizują cykl międzynarodowych konferencji pod nazwą *Kryminalistyka i ekspertyza sądowa: nauka, nauczanie, praktyka*. Na zakończenie, prof. H. Malewski wskazuje na potrzebę dokonania rewizji dotychczasowych priorytetów we współczesnej dydaktyce kryminalistycznej. Nauczanie kryminalistyki, jego zdaniem, nie powinno być celem samym w sobie, nauczaniem wyłącznie dla nauczania. Jest to narzędzie, z którego powinni korzystać prawnicy, pracownicy organów ścigania karnego i biegli, każdy w ramach swojej kompetencji. Należy opracować stosunkowo niewielki uniwersalny program bazowego kursu z kryminalistyki, przeznaczony dla wszystkich „odbiorców” wiedzy kryminalistycznej, oraz specjalistyczne programy dla poszczególnych rodzajów potencjalnych „adresatów”.

Artykuł prof. V. J. Shepitko, kierownika Katedry Kryminalistyki na Uniwersytecie Narodowym – Akademii Prawa Ukrainy im. Jarosława Mądrego, dotyczy problemów stanowienia i rozwoju kryminalistyki jako dyscypliny dydaktycznej na Ukrainie. Interesującym i mało znanym jest przytaczany przez Autora fakt, że popularyzacja kryminalistyki na Ukrainie była związana z działalnością dydaktyczno-naukową austriackiego profesora Hansa Grossa. W 1898 r. Profesor staje się dziekanem Wydziału Prawa na Uniwersytecie w Czerniowcach (wtedy – część Imperium Austro-Węgierskiego, obecnie zaś miasto w zachodniej Ukrainie). Początki ukraińskiej kryminalistyki to tacy znani naukowcy jak profesor A. D. Kisielew i profesor N. S. Bokarius. W czasach radzieckich kryminalistyka ukraińska osiąga wysoki poziom rozwoju. W 1973 r. ukazuje się podręcznik z kryminalistyki pod redakcją profesora W. P. Kołmakowa, a w 1988 roku – podręcznik o metodyce prowadzenia spraw w poszczególnych rodzajach

przestępstw. Po odzyskaniu przez Ukrainę niepodległości w Katedrze Kryminalistyki Akademii Prawa Ukrainy im. Jarosława Mądrego rozpoczyna się praca nad nowym podręcznikiem w języku ojczystym. Zostaje on opublikowany w 1998 roku, a już w 2001 roku Katedra wydaje pełny dwutomowy kurs kryminalistyki w języku ukraińskim. Autor informuje, że obecnie na Ukrainie funkcjonuje ponad tysiąc uczelni o różnej formie własności i o różnym stopniu akredytacji. Wśród nich znajdują się 15 uniwersytetów klasycznych, mających w swojej strukturze wydziały prawa. Istnieją również uniwersytety, specjalizujące się wyłącznie w dziedzinie prawa. Należą do nich Uniwersytet Narodowy – Akademia Prawa Ukrainy im. Jarosława Mądrego, oraz Uniwersytet Narodowy Ukrainy – Odessa Akademia Prawa. Autor odpowiada na aktualne obecnie dla kryminalistów pytania: kto powinien uczyć w kryminalistyce, kto musi uczyć się kryminalistyki, od jakiego momentu i w jaki sposób powinno się uczyć kryminalistyki. Jego zdaniem, uczyć kryminalistyki powinien kryminalista, posiadający wiedzę praktyczną. Biorąc pod uwagę kompleksowy charakter przedmiotu kryminalistyki nasuwa się pytanie, czy taki wykładowca może wyklądać całą kryminalistykę, czy raczej powinien ograniczyć się do szczególnych jej rozdziałów. Autor pozostawia odpowiedź na to pytanie otwartą. Prof. V. J. Shepitko podkreśla, że podstawy kryminalistyki powinni znać wszyscy przyszli prawnicy. Proces nauczania musi składać się z wykładów, połączonych z szerokim wykorzystywaniem środków multimedialnych, zajęć praktycznych i wystarczającej ilości zajęć laboratoryjnych. Na zakończenie Autor podkreśla, że kryminalistyka jest ważną dyscypliną uniwersytecką, niezbędną w kształceniu prawników i przygotowywaniu ich do samodzielnej działalności praktycznej. Przegląd metod nauczania kryminalistyki na Ukrainie kontynuuje dr M.W. Shepitko – pracownik ukraińskiego Instytutu Naukowo-Badawczego problemów przestępczości (s. 128-142), dr W. I. Aleksejczuk – asystent w Katedrze Kryminalistyki Akademii Prawa Ukrainy im. Jarosława Mądrego (s. 143-154), dr W. W. Biełous – docent, pracownik Instytutu Naukowo-Badawczego problemów przestępczości (s. 154-167), dr S. W. Wielikanow – docent w Katedrze Kryminalistyki Akademii Prawa Ukrainy im. Jarosława Mądrego (s. 167-178), dr M. W. Ka-

pustina – asystent w Katedrze Kryminalistyki Akademii Prawa Ukrainy im. Jarosława Mądrego (s. 179-188). W artykułach wskazuje się potrzebę zmian w strukturze nauczania kryminalistyki w związku z nowelizacją procesu karnego na Ukrainie. Dr W. I. Aleksejczuk proponuje poszerzyć granice kryminalistyki jako dyscypliny dydaktycznej poprzez włączenie do grona omawianych zagadnień kwestii, dotyczących metodyczno-kryminalistycznego zabezpieczenia postępowania sądowego (s. 153). Prof. W. W. Tisienko i dr O. P. Wasiuk opisują perspektywy rozwoju metod nauczania kryminalistyki z punktu widzenia przygotowania wykładowcy, oraz zabezpieczenia technicznego procesu dydaktycznego (s. 196-207).

W kolejnym artykule prof. N. P. Jabłokow koncentruje się na problemach i perspektywach rozwoju dydaktyki kryminalistycznej w Rosji. Autor pisze o formowaniu tak zwanego „myślenia kryminalistycznego” lub „światopoglądu kryminalistycznego” u prawników, a przede wszystkim u przyszłych śledczych. Umiejętność takiego myślenia pozwala adekwatnie rozpoznawać realne sytuacje kryminalistyczne, podejmować racjonalne decyzje taktyczne i techniczno-kryminalistyczne, prognozować rozwój wydarzeń w ramach toczącego się postępowania karnego. Podstawą myślenia kryminalistycznego są metody z dziedziny logiki, psychologii, teorii gier, teorii gier refleksyjnych, heurystyki, modelowania informacyjnego i analizy faktologicznej. Jednocześnie Autor zwraca uwagę na brak nie tylko odpowiedniej koncepcji teoretycznej, dotyczącej myślenia kryminalistycznego, ale również brak metod dydaktycznych nauczania studentów nawyków takiego myślenia. Autor proponuje następujące rozwiązanie. Przede wszystkim, nauczanie myślenia kryminalistycznego powinno stać się centralnym zadaniem kryminalistyki jako dyscypliny dydaktycznej. Proces nauczania powinien składać się z kilku etapów: w trakcie zajęć podstawowych dokonuje się teoretycznej analizy istoty poszczególnych metod myślenia kryminalistycznego, potem każdy poszczególny temat należy łączyć z rozwiązywaniem odpowiednich zagadek myślowych. Warto szerzej stosować nowoczesne technologie komputerowe, organizować gry tematyczne i dyskusje. W trakcie gry tematycznej wykładowca musi z czasem powoli wycofać się, dając studentom większą wol-

ność w podejmowaniu decyzji, dbając tylko o zachowanie należytego kierunku dyskusji. Taka metoda będzie sprzyjała rozwojowi u studentów samodzielnego myślenia kryminalistycznego.

Temat rozwoju specjalistycznego myślenia u studentów prawa w ramach zajęć z kryminalistyki podnosi w swoim artykule również dr A. W. Tkaczew – docent w Katedrze Kryminalistyki Moskiewskiego Uniwersytetu Państwowego (s. 207-213).

Autor następnego opracowania – profesor J. P. Garmajew – celnie zwraca uwagę, że współczesna kryminalistyka dawno temu „przerosła” swój potencjał. Kryminalistyka przestała być nauką policyjną, koncentrującą się wyłącznie na problemach ścigania karnego sprawców przestępstw. Kryminalistyczne środki i metody są skutecznie wykorzystywane w innych dziedzinach praktyki prawniczej – w działalności operacyjno-rozpoznawczej, sędziowskiej, prokuratorskiej, eksperckiej i adwokackiej. Kryminalistyka pomaga w ustaleniu faktów, mających znaczenie prawne, w procesie cywilnym, arbitrażowym oraz administracyjnym. Kryminalistyka stała się, więc, nauką interdyscyplinarną. Autor zwraca uwagę na jakość przygotowywania przyszłych prawników, specjalizujących się w sferze postępowania karnego. Jest ona jego zdaniem niedostatecznie wysoka, co zostało spowodowane niewielką rolą elementów praktycznych w procesie kształcenia. Autor proponuje oprzeć się o „paradygmat czterech pozycji”. Idea polega na takim ułożeniu materiału dydaktycznego, które uwzględniałoby pozycję obiektywną (właściwą, na przykład, dla naukowca), pozycję sędziego, pozycję oskarżyciela i pozycję obrońcy w danej sprawie karnej. W ten sposób studenci otrzymują pełny obraz rzeczywistego przebiegu procesu karnego. Z punktu widzenia praktyki, wygląda to następująco: w ramach zajęć z taktyki i metodyki kryminalistycznej studenci mogą zgodnie ze swoimi preferencjami odgrywać rolę sędziego, oskarżyciela lub obrońcy, realizując pod kontrolą wykładowcy właściwe dla danej „postaci” procesowej metody i środki (składając wnioski, wnosząc skargi itd.). Należy się zgodzić z Autorem, którego zdaniem tak prawnik, jak i student prawa powinien patrzeć na każdą sprawę z perspektywy minimum trzech pozycji – obiektywnej, oskarżycielskiej i adwokackiej, umieć obronić każdą z nich, pro-

gnozować wynik końcowy sprawy, i to, jaką pozycję w sprawie najprawdopodobniej zająłby sąd.

Dr G. Kędzierska przybliży Czytelnikowi rosyjskojęzycznemu problematykę nauczania kryminalistyki w Polsce. Autorka stwierdza, że w Polsce przed II Wojną Światową nie istniała faktycznie baza uniwersytecka dla badań w dziedzinie kryminalistyki. Na niektórych uczelniach, co prawda, odbywały się zajęcia, ale prowadzili je głównie medycy sądowi lub pracownicy organów ścigania karnego. Po wojnie kryminalistykę zaczęto wykładać na uniwersytetach w Warszawie i Łodzi, później – w Krakowie, Poznaniu i we Wrocławiu. W 1956 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego stworzono pierwszą katedrę kryminalistyki. Jej twórcą i kierownikiem został prof. Paweł Horoszowski – autor pierwszego polskiego podręcznika z kryminalistyki. W 1970 z inicjatywy prof. M. Kulickiego otwarto katedrę kryminalistyki na Uniwersytecie im. Mikołaja Kopernika w Toruniu. Pani dr G. Kędzierska zwraca uwagę, że podstawowym problemem współczesnej kryminalistyki jako dyscypliny dydaktycznej jest jej fakultatywny charakter w kształceniu prawników, a co z tego wynika – mała liczba godzin, poświęconych nauczaniu tego przedmiotu. Ogranicza to z kolei liczebność kadry dydaktycznej. Natomiast na kierunku „Bezpieczeństwo wewnętrzne” kryminalistyka należy do przedmiotów obligatoryjnych. Zdaniem dr G. Kędzierskiej, jest to sytuacja paradoksalna. Autorka opisuje aktualny system nauczania kryminalistyki w Polsce. Słusznie krytykuje pogląd, że kryminalistyka ma z prawem mało wspólnego. W rzeczywistości wiedza kryminalistyczna w zakresie techniki, oraz taktyki potrzebna jest nie tylko prawnikom, specjalizującym się w prawie i procesie karnym. Pomaga ona również w rozwiązywaniu problemów, powstających na gruncie prawa administracyjnego, cywilnego, budowlanego. Specyfiką polskiego modelu nauczania jest to, że wiedza kryminalistyczna jest przekazywana studentom pod różnymi nazwami: przedmiot może nazywać się „Kryminalistyka”, lecz faktycznie w jego ramach omawia się zagadnienia wyłącznie techniki lub wyłącznie taktyki kryminalistycznej. Największy wybór przedmiotów z kryminalistyki mają studenci prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Ważnym składnikiem systemu nauczania kryminalistyki w Polsce

jest kształcenie kadry dla Policji, Straży Granicznej i innych podobnych struktur państwowych. Organizuje się również specjalne kursy, na przykład, w ramach Polskiego Towarzystwa Kryminalistycznego. Autorka zwraca uwagę na to, że w Polsce nie ma standardowego systemu przygotowywania biegłych (ekspertów) na potrzeby wymiaru sprawiedliwości i praktyki kryminalistycznej. Zdarza się, że osoby, znajdujące się na listach biegłych sądowych sądów okręgowych, nie mają odpowiednich kwalifikacji do wykonania powierzanych im zadań. W związku z tym w Polskim Towarzystwie Kryminalistycznym organizowano specjalne kursy dla kandydatów na biegłych z dziedziny badań dokumentów. Autorka opisuje też obowiązujący na polskich wydziałach prawa system tak zwanych „efektów kształcenia”. System ten, jak słusznie spostrzega nie do końca uwzględnia specyfikę omawianej tu nauki. W tekście opisano również metody nauczania kryminalistyki, stosowane na uczelniach wyższych w Polsce, w tym w szkołach policyjnych. Nie można nie zgodzić się z Autorką sugerującą, że kryminalistyka powinna stać się przedmiotem obowiązkowym w programie kształcenia przyszłych prawników, a liczba godzin kryminalistyki dla studentów prawa, musi być zwiększona.

Prof. W. J. Kołdin, reprezentujący wiodący ośrodek akademicki Rosji – Uniwersytet Państwowy w Moskwie, Katedrę Kryminalistyki, w swoim artykule zwraca uwagę na aktualne rozbieżności, występujące pomiędzy nauczaniem kryminalistyki a praktyką stosowania prawa w realiach rosyjskich. Obecnie przyjęty w Rosji tak zwany Państwowy Standard kształcenia w ramach specjalności „Jurysprudencja” ma na celu kształcenie prawnika „o szerokim profilu”. Przy tym Standard ten nie uwzględnia ukształtowanej przez lata struktury zawodów prawniczych. W wyniku tego w kształceniu prawników kwestie, związane ze stroną praktyczną procesu stosowania prawa, ustąpiły miejsca stronie formalnej, treściowej. Studenci nie otrzymują tak jak wcześniej nawyków praktycznych w dziedzinie ustalenia faktów o znaczeniu prawnym, ponieważ akcent został położony na nawyk kwalifikacji prawnej i na prawidłowej wykładni prawa, co jest oczywiście niezbędnym, ale tylko jednym z wielu elementów w pracy prawnika. W Standardzie takie przedmioty jak medycyna

sądowa, psychiatria, statystyka, cybernetyka i podstawy księgowości – dyscypliny, które wcześniej należały do obligatoryjnych – „zaliczono” do przedmiotów nieobowiązkowych. Specjalizacja studentów prawa na ostatnich rocznikach, praktykowana na Wydziałach Prawa, nie rozwiązuje niestety tego problemu. Prawdę mówiąc, kryminalistyka w Rosji, w odróżnieniu od Polski, wciąż znajduje się na liście przedmiotów obowiązkowych. Nie mniej, jednak, przyszłym rosyjskim prawnikom brakuje wiedzy praktycznej z zakresu współczesnych technologii, stosowanych w realizacji ekspertyz sądowych. „Stymuluje” to bierność absolwentów wydziałów prawa w ocenie merytorycznej dowodów naukowych. Na zakończenie Autor proponuje radykalne zmiany w systemie nauczania prawników. Podstawą kształcenia powinny stać się trzy elementy: teoria, metodologia, oraz szeroko rozumiana technologia stosowania norm prawa.

Problemy dydaktyczne w swoim artykule omawia prof. J. J. Centrow (s. 213-222). Autor stwierdza, że podejście systemowe w procesie nauczania kryminalistyki pozwala wyodrębnić podstawowe elementy działalności przestępczej, zbadać jej strukturę, powiązania pomiędzy poszczególnymi elementami, zademonstrować specyficzne składniki informacyjno-strukturalnej charakterystyki procesu śledztwa. O podejściu systemowym w kształceniu prawników pisze również prof. I. O. Perepieczyna z Katedry Kryminalistyki Uniwersytetu Moskiewskiego. Autorka szczególną uwagę zwraca na problem niedostatecznego przygotowywania przyszłych pracowników organów wymiaru sprawiedliwości do oceniania merytorycznego opinii biegłych, między innymi wyników badań DNA. Zwraca uwagę na to, jak niewiele rosyjskich podręczników z kryminalistyki odzwierciedla współczesny stan wiedzy kryminalistycznej. Część aktualnych tematów z zakresu nauk sądowych, między innymi matematyczna interpretacja rezultatów identyfikacji kryminalistycznej, wariografia, fotografia cyfrowa, zostaje w nich pominięta. Zastrzeżenia Autorki budzą również negatywne zmiany w rosyjskim systemie przygotowywania kadr naukowych, zaistniałe od niedawnych w związku z reformą kształcenia wyższego.

Podsumowując, recenzowany zbiór artykułów oceniam bardzo wysoko. Chcę podkreślić wysoką jakość przedstawionych w nim publikacji. Publikacja ma bezsporne walory nie tylko teoretyczne, ale również i praktyczne. Proponowane w artykułach rozwiązania problemów istniejących w sferze dydaktyki kryminalistycznej noszą charakter uniwersalny. Mogą one być skutecznie zastosowane nie tylko w kraju, z którego pochodzi autor. Temat, któremu została poświęcona książka jest od lat niesłusznie omijany przez kryminalistyków-praktyków. Książka znakomicie uzupełnia powstałą na skutek tego lukę w publikacjach, dotyczących zagadnień dydaktyki kryminalistycznej.